

Радик В. В.
студентка I курсу магістратури спеціальності «Середня освіта
(Англійська мова та зарубіжна література)»

Розман І. І.
кандидат педагогічних наук, доцент,
Мукачівський державний університет

СЕРЕДНЬОВІЧНА ПЕРСЬКО-ТАДЖИЦЬКА ЛІТЕРАТУРА: СУКУПНІСТЬ ПИСЬМОВИХ ТВОРІВ

У статті розглянуто особливості середньовічної персько-таджицької літератури. Розкрито важливість прозових творів перської літератури. Наведено приклади поезії відомих східних поетів, таких як Омар Хайям, Рудакі та Гафіз. Проаналізовано вклад персько-таджицької літератури у розвиток світової літератури.

Ключові слова: поезія, віршування, бейт, фард, рубаї, газелі, двовіриш, чотиривіриш.

Персько-таджицька література займає чільне місце у розвитку, як світової літератури загалом, так зокрема і поезії, яка збагатила лірику багатьма жанровими формами і подарувала світу таких майстрів пера як Омар Хайям, Рудакі, Гафіз та багато інших. Вивчаючи тему, необхідно зауважити, що середньовічна персько-таджицька поезія, оспівуючи кохання, жіночу красу, розмірковуючи над сенсом життя і досі вражає світ.

Без сумніву, персько-таджицька література є цікавою для дослідження багатьох вчених, не лише мовознавців та літературознавців, якими було сформульовано безліч класифікацій та підходів до вивчення, а і вчених історико-суспільних наук. Не дивлячись на різноманіття поглядів, є ще багато недосліджених питань перської літератури: перська проза, яка на відміну від поезії, не надто відома серед українських вчених – філологів.

Метою статті є необхідність звернути уваги на літературу Сходу та, особливо, на персько-таджицьку прозу, яка є скарбницею знань з точки зору літератури, мови, філософії, культурології, релігії, політології та багатьох інших наук.

Важливо наголосити, що середньовічна література Сходу – це не лише поезія, але і проза, яка почала розвиватися ще у XI столітті і представлена творами дидактичного та документального характеру. Одним із найбільш значних прозових творів є «Чахар Магале» перського письменника і поета Ахмада ібн Умара ібн

Алі також відомого як Нізамі Арузі. «Чахар Магале» або «Чотири розмови» – це єдина робота даного автора яка повністю збереглася до наших днів [3, с. 34]. У вступі до «Чахар Магале» Арузі висвітлює питання політології, гносеології та природознавства, а у самому творі описує концепцію царської влади у Персії на прикладі чотирьох професій, які повинен мати султан у своєму палаці. Визначальною рисою творів Арузі є передмова, у написанні якої він широко використовує подвійні речення.

Важливим зразком прозової літератури Персії також є збірка анекдотів «Джавамі уль-Хікайат» Захіріддіна Насра Мухаммада, що датується 1232 роком. Найвідомішим твором перської літератури є збірка казок «Тисяча і одна ніч» в якій перська цариця Шахерезада розповіла своєму чоловікові, жорстокому королю Шахрїяру тисяча і одну історію для того, щоб відтягнути час своєї страти. Основою даною збірки стала книга «Тисяча міфів», яка складалася з давніх індійських і перських казок [6].

Не дивлячись на те, що у персько-гаджицькій літературі є багато прикладів унікальних прозових творів, її основу все ж таки складає лірика, жанрові форми якої були переважно арабського походження.

В основу системи віршування, запозиченої в арабів, було покладено характерну рису арабської фонетики – чергування довгих і коротких складів. Основна одиниця віршування – бейт (двовірш) – поділяється на два піввірша з однаковою кількістю складів (від 10 до 14) у кожному. За кількістю бейтів визначають обсяг певного твору. Бейт може бути самостійним поетичним висловом, що називається фард. Завдяки своїй завершеності, афористичному змісту фард сприймається як крилата сентенція морального або філософсько-дидактичного характеру [2].

Однією з найпоширеніших жанрових форм класичної поезії є рубаї – чотиривірш філософського або любовного змісту. Іноді рубаї міг мати певний сюжет. Як правило, в них римуються перший, другий і четвертий рядки, в кожному рядку — від 11 до 13 складів [3, с. 28]. Наприклад, рубаї Шамс-ад-Діна Мухаммада Гафіза:

Довіку щастя з горем не подружить,
Ніякий хміль за сльози не відслужить.
Все щастя світу за сім тисяч років
Семи печальних днів не надолужить.

У своїх поезіях Гафіз традиційно для східної лірики звертається до мотивів швидкоплинності життя, незбагненності навколишнього світу. У його доробку входять твори, які вихваляють велич правителів. У всіх творах простежується місце сприйняття життя. Мотиви земної насолоди переплітаються з мотивами

прихованого відчаю через непевність людського буття. Звернення до життєвих насолод видається авторові способом позбутись гіркоти, відволіктись від тяжких роздумів [2, с. 18].

Рідше римуються усі чотири рядки, як наприклад у рубаї Омара Хайяма :

Назавжди вийшов я з недоброго житла,
Де порохом стають усі людські діла.
Хай той потішиться, що смерть мене взяла,
Хто вигулькне живий із-під її крила.

Значний вклад у розвиток жанру рубаї зробив Рудакі, який перетворив їх у «мініатюрними драмами» :

Чотири речі нам потрібні,
Щоб невеселих збуťся дум:
Здоровее тіло, добра вдача,
ім'я хороше, світлий ум.
Кого Всевишній обдарує
цими дарами чотирма,
той завжди радуватись має
і проганяє од себе сум.

Своїми витоками форма рубаї сягає іранського фольклору доісламських часів. За переказами, в писемну поезію її вперше ввів саме Рудакі. Окрім нього, рубаї писали Ібн Сіна, Гафіз та багато інших персомовних поетів. Справжнім віртуозом рубаї був Омар Хайям. Його чотиривірші іноді мають несподівану розв'язку після третього рядка, який затримує увагу читача відсутністю рими, створює певну паузу та викликає цікавість [1, с. 212].

У багатьох рубаї Омара Хайяма звучить ідея про вічний кругообіг матерії у поєднанні з сумним відчуттям тлінності всього живого. Інші рубаї присвячено життєвим насолодам, найвища з яких, як вважав поет, – вино. Оспівуючи вино, Хайям був далекий від проповідування сп'яніння і розбещеності. Вино для поета було своєрідною формою протесту проти церковних догм, особливою формою вільнодумства [4].

Вино нам вічність одкриває – пий!
Від нього серце оживає – пий!
Хоч палить, як вогонь, зате турботи,
Немов жива вода, змиває – пий!
Чимало рубаї також присвячені темі кохання:
Любов – це сонечко, що всевіт огріває,
Любов – чудесний птах, що в квітнику співає.
Її не знає той, хто плаче солов'єм,
Вона в душі того, хто мовчки умирає.
Найпопулярнішою формою у персько-таджицькій ліриці

називають газель – вірш любовного змісту, в якому уславлюється краса жінки, кохання, вино, квіти, весняна природа. Часто в газелях йдеться про нещасливе кохання, про страждання й муки, які вона несе, звучать мотиви печалі, туги й суму, викликані розлукою, тощо. Газелі завжди виконувалися під музичний акомпанемент.

У творах класичної східної поезії часто звучить і тема знань, заклик примножувати та розвивати їх. У ранньому ісламі не розділялися поняття «знання» та «віра», так як вважалося, що це по суті одне й те ж саме. Основною рисою мусульманина було прагнення до пізнання Бога. Уявлення про знання як спосіб віри міцно закріпилося в ісламській традиції і додало престижу богословам, які присвятили себе вивченню Корану. З часом це шанобливе ставлення було перенесено на будь-яку освіченість [5, с. 29].

Отже, розквіт культури середньовіччя на Сході мав величезний вплив на літературу. Твори набувають філософського звучання, поети звертаються до внутрішнього світу людини, до мотивів любові, краси, вічного життя.

Результатом даної статті є не лише висвітлення і аналіз духовних цінностей східних народів та високих почуттів, філософських роздумів, але і питань, які цікавили тогочасне суспільство.

Але питання персько-таджицької літератури і досі володіє багатьма нерозкритими тасмніцями та недослідженими творами, які є важливими та значними для розробки літературної традиції Сходу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бундюченко Т. В. Історія культури зарубіжних країн : навч.-метод. посіб. для студентів ВНЗ / Т. В. Бундюченко; Миколаїв. нац. ун-т ім. В. О. Сухомлинського. – Миколаїв : Гельветика, 2015. – 311 с.
2. Кшановський О. Ч. Періоди, стилі та жанри перської літератури / О. Ч. Кшановський. – К. : Київський національний лінгвістичний університет, 2016. – 35 с.
3. Васильєв Є. Про корифеїв персько-таджицької лірики і про їхні безсмертні твори (за творчістю Рудакі, Омара Хайяма, Гафіза) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/essay/printout.php?id=96&bookid=77>. – Назва з екрана.
4. Особливості середньовічної персько-таджицької поезії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrtvory.in.ua/osoblivosti-serednovichnoyi-persko-tadzhičkoj-poeziyi/>. – Назва з екрана.

5. «Золота доба» персько-таджицької поезії (на прикладі вивчених творів Рудакі, Омара Хайяма, Гафіза) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ruslit.biz/zolota-doba-persko-tadzhicko%D1%97-poezi%D1%97-na-prikladi-vivchenix-tvoriv-rudaki-omara-hajyama-gafiza/>. – Назва з екрана.

6. Persian literature [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://en.wikipedia.org/wiki/Persian_literature. – Назва з екрана.

In the article considers the peculiarities of medieval Persian-Tajik literature. The importance of prose works of Persian literature is revealed. There are examples of poems by famous eastern poets such as Omar Khayyam, Rudaki and Hafiz. The contribution of Persian-Tajik literature to the development of foreign literature is analyzed.

Key words: poetry, versification, beit, fard, rubai, ghazal, distich, quatrain.

УДК 821”184”

Розман І. І.

кандидат педагогічних наук, доцент

Марушка В. Я.

студентка 1 курсу магістратури спеціальності «Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література)»,
Мукачівський державний університет

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ 19 СТОЛІТТЯ

У статті розглянуто особливості зарубіжної літератури першої половини XIX століття. Узагальнено значення понять романтизм та реалізм. Матеріал конкретизовано на прикладах творів зарубіжної літератури зазначеної доби.

Ключові слова: романтизм, реалізм, класицизм, психологізм.

У літературі XIX століття можна визначити два основних напрямки – романтизм і реалізм. Романтична епоха починається в дев'яності роки вісімнадцятого століття і охоплює всю першу половину XIX століття. Однак основні елементи романтичної культури повністю визначилися і розкрили можливості потенційного розвитку до 1830 року.

Даною тематикою цікавилися багато науковців та літераторів.